

Verdens våkne samvittighet

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1955

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris for 1954 til FNs Høykommissariat for Flyktninger

- 1 Det Norske Stortings Nobelkomité har i år gitt fredsprisen for 1954 til De forente nasjoners Høykommissariat for flyktninger.

- 5 Krig har det vært til alle tider, krig mellom stammer, krig mellom raser, mellom stater, borgerkriger og religionskriger. Krig har alltid lagt menneskers hjem öde og selv har de måttet flykte for å komme unna redslene og finne et sted hvor de kunne leve i fred.

- 10 Men det er først i vårt århundre at det internasjonale arbeid for å hjelpe flyktningene har tatt form. Det skjedde etter Den første verdenskrig da det daværende Høykommissariat for flyktninger ble opprettet under Folkeforbundet etter initiativ av Fridtjof Nansen. Ingen enkeltmann har betydd så mye for dette arbeid som han, og det han satte i gang, har siden aldri hørt opp.

- 15 Jeg skal ikke her gi noen skildring av hva Folkeforbundets høykommissariat utrettet, heller ikke av Det internasjonale arbeidsbyrås virke og den hjelp som ble ytet fra mange kanter, fra private organisasjoner og fra enkeltmennesker. Det arbeid som i 1921 ble satt i gang på internasjonal basis fortsatte også under Den annen verdenskrig, for flyktningproblemet etter Den første verdenskrig var ikke
20 løst da den siste krig bröt ut.

- 25 Under denne krig mistet titall millioner av mennesker sine hjem; enten ble de hjemløse i eget land eller de ble ført med tvang over til andre land, eller de flyktet. Det er oppgitt at det var 30 til 50 millioner mennesker som var hjemløse da krigen var over. Alle slike tall er usikre, men ett er iallfall sikkert: at det var millioner av hjemløse som måtte hjelpes da ilden hörte opp, hjelpes til å finne en

plass hvor de kunne leve og leve trygt.

30

Allerede i 1943 hadde de allierte land grunnlagt organisasjonen UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Denne organisasjons første oppgave var å hjelpe de land som hadde vært okkupert, til å bygge opp sitt næringsliv. Men ved siden av det skulle den ta seg av dem som på grunn av krigen var blitt hjemløse og som ved krigens slutt oppholdt seg i områder som de allierte hadde kontroll over. Det gjaldt å få disse tilbake til sine hjemland.

UNRRA utførte et stort arbeid; organisasjonens utgifter belöp seg til 3,9 milliarder \$. Storparten ble dekket ved hjelp av bidrag fra enkelte stater. De forente stater og England dekket 90 %. Det lyktes UNRRA i samarbeid med de militære å få sendt hjem 6 millioner mennesker innen hösten 1945, men det var ennå mange igjen.

Repatrieringen var ikke alltid så lett å gjennomføre. Dels var det vanskelig med transportmidler og ofte var forholdene i hjemlandet slik at det ikke kunne ta imot sine egne. Men mange var det også som ikke ville vende tilbake til sine fedreland, noen fordi de ikke lenger hadde noe som bandt dem til landet, andre igjen var redd for represalier fra de som styrte hjemme. Det er disse som er blitt de virkelige flyktninger, mennesker som det måtte skaffes livsmulighet for utenfor de land hvor de opprinnelig hörte hjemme.

Etter at De forente nasjoner begynte sin virksomhet, ble arbeidet med flyktningene den 1. juli 1947 overtatt av IRO (The International Refugee Organisation). IRO overtok arbeidet med de flyktninger som hadde hört inn under UNRRA, men også omsorgen for de som var blitt flyktninger i mellomkrigstiden. Alt i alt hadde denne organisasjon 1,7 millioner mennesker å hjelpe, og et betydelig arbeid ble utfört ved den direkte hjelp som ble ytet både utenfor og innen flyktingleirene. Tusener av mennesker ble reddet fra nød eller död. Det viktigste er kanskje likevel at det lyktes IRO å hjelpe ca. i million flyktninger til å emigrere. Men utgiftene var store. Det ble i löpet av de få år organisasjonen bestod, brukt 470 millioner \$.

Allerede i 1949 ble IRO besluttet avviklet og er nå avlöst av De forente nasjoners Höykommissariat for flyktninger.

65

Höykommissariatet trådte i virksomhet 1. januar 1951. Det er et upolitisk, sosialt og humanitært organ, hvis hovedoppgave det er å sørge for den rettslige og politiske beskyttelse av flyktningene. Etter statuttene har det som oppgave å ta seg av alle flyktninger, unntatt de arabiske flyktninger fra Palestina og flyktningene i Korea. Til hjelp for disse er opprettet egne organisasjoner.

I statuttene for Höykommissariatet er gitt nærmere regler for dets virke. Jeg vil gi hovedpunktene:

Höykommissariatet skal påskynne at internasjonale konvensjoner til beskyttelse av flyktningene blir sluttet og ratifisert, føre tilsyn med hvordan de blir gjennomført og komme med forslag til eventuelle endringer i anvendelsen av konvensjonene.

Gjennom avtale med regjeringer skal det fremme gjennomføringen av forholdsregler som tar sikte på å bedre flyktningenes stilling og redusere deres antall.

Det skal støtte offentlige og private tiltak til fremme av frivillig repatriering eller assimilering i nye nasjonale samfunn.

Lette og fremme adgangen til andre land for flyktningene, også de mest nødlidende.

Hjelpe flyktningene til å få overført sine midler til de land de skal reise til.

Skaffe opplysninger hos de forskjellige regjeringer om tallet av flyktninger i deres land, deres stilling og om de lover og reguleringer som gjelder for dem.

Holde nær kontakt med de organisasjoner, nasjonale som internasjonale, offentlige som private som steller med flyktningspørsmålet.

Lette samarbeidet mellom de private organisasjoner som tar seg av flyktningenes vel.

Det var en stor og meget krevende oppgave Höykommissariatet tok fatt på. En kan kanskje uttrykke det slik at det skulle være flyktningenes beskytter, være den våkne samvittighet overfor de enkelte regjeringer, skape samarbeid mellom alle

andre som arbeidet for flyktningene. Men - det kunne ikke som IRO komme som den rike med gaver.

110 Höykommissariatet for flyktninger må ha samtykke av F.N.'s Generalforsamling for å kunne søke frivillige bidrag fra regjeringer og private hjelpeorganisasjoner. Generalforsamlingens samtykke er også forutsetningen for at Höykommissariatet kan iverksette repatriering eller emigrasjon av flyktninger.

115

Det har mange ganger vært spurt: Hvordan kunne De forente nasjoner gjøre seg fri for det økonomiske ansvar for flyktningene, velte dette over på de land som på grunn av sin beliggenhet har tatt imot den største strøm av flyktninger, og på de andre organisasjoner, offentlige som private som arbeidet for flyktningene?

120 Det kom nok av at utgiftene till IRO hadde vært så voldsomme, og det ble sagt at det kunne ikke være De forente nasjoners oppgave å yte veldedighet. Og verden var gått trett av flyktningproblemet. Men leser vi debattene i F.N. om flyktningene, så minnes vi om at De forente nasjoner er et politisk organ, der de politiske hensyn veier sterkere enn hensynet til ulykkelige mennesker. En tenker
125 av og til tilbake på det som mötte Fridtjof Nansen da han i Folkeforbundet ba om hjelp til å kjempe mot hungersnöden i Russland.

Höykommissariatet får dekket sine administrasjonsutgifter av F.N. Det har ikke mange i sin tjeneste. Selv nå etter snart 5 års virksomhet er ikke stort mer enn
130 100 mennesker knyttet til dets administrasjon. Höykommissariatets hovedsete er i Genève og det har kontorer i 14 land slik at dets representanter kan være til stede og bli kjent med flyktningene der og gi dem beskyttelse, være formidler mellom flyktningene og regjeringene.

135 Det viste seg meget snart at arbeidet for flyktningene ikke kunne bli effektivt uten at Höykommissariatet selv hadde et fond som det kunne bruke. Lederen av Höykommissariatet, Dr. van Heuven Goedhart søkte derfor i 1952 De forente nasjoners Generalforsamling om lov til å skaffe 3 millioner \$ til et fond. Generalforsamlingen ga ham lov til dette, men ikke med noen begeistring, selv
140 om det overhodet ikke kom til å belaste F.N.'s budsjett.

Ved å appellere til regjeringer og til private organisasjoner har det lyktes Dr. Goedhart å samle inn 1,3 millioner \$. Disse har gjort det mulig å avverge den mest skrikende nød blant flyktningene. Bare til de européiske flyktninger i

Shanghai går det med ca. 34 000 \$ hver måned.

Opprinnelig var det meningen at Höykommissariatet bare skulle fungere i 3 år. Nå er det bestemt at det skal holde fram med sin virksomhet inntil 1. januar
150 1959. Samtidig er det gitt lov til å samle et fond på 16 mill. \$ ved frivillig bidrag fra regjeringene. Foreløpig er bare 4,2 millioner av dette belöp sikret.

Som jeg för har nevnt, var hensikten at Höykommissariatet först og fremst skulle være en institusjon som beskytter og hjelper flyktningene.

155

Gjennom utrettelig, ofte meget utakknemlig arbeid har Höykommissariatet virket for å hjelpe de enkelte flyktninger, for å vekke forståelse for dem hos myndighetene. Den slags virksomhet lar seg vanskelig festne i tall. Men hva må det ikke bety for den enkelte flyktning når han föler og vet at han ikke er glemt,
160 at det tross alt er noen som er villige til å hjelpe ham, selv om hjelpen ikke kan komme med det samme. Og den rettsbeskyttelse han får, den gir ham en slags trygghet og bidrar til å holde motet oppe i ham til å begynne et nytt liv.

Men flyktningenes problemer er ikke löst med dette. Hvor ligger så lösningen?

165

Svaret synes liketil. Det er jo bare å gi den enkelte flyktning ökonomisk, rettslig og sosialt grunnlag for selv å bygge opp sitt nye liv. Men like enkelt som dette synes å være, like vanskelig er det.

170 Höykommissæren har selv pekt på at det er tre hovedveier å gå. Den ene er at de flyktninger som önsker det, får höve til å reise tilbake til sitt eget land. Men det er få av dem som er flyktninger idag som vil tilbake. En annen vei er å utvandre til översjöiske land. Det lyktes som jeg har nevnt IRO å hjelpe et stort tall av flyktninger til å emigrere. Men det var lettere dengang enn nå, og IRO hadde
175 også midler til å finansiere utvandringen.

Men også av andre grunner er det vanskeligere idag enn tidligere å löse flyktningproblemet ved utvandring. År er gått, mange flyktninger er blitt eldre, ja gamle, og innvandringslandene tar först og fremst imot de arbeidsdyktige som
180 de kan ha bruk for og nytte av. Det hender f.eks. ofte at mannen i en flyktningfamilie får innreiselo, men ikke hans familie. Kanskje er det enkelte i familien som på grunn av sykdom eller fremskreden alder ikke er önsket i immigrasjonslandet. I slike tilfelle viser det seg som regel at mannen velger å bli.

185 Hensynet til familien veier sterkere enn hensynet til egen framtid.

Men tross alle hindringer har Höykommissariatet satt mye inn på å fremme utvandringen. Ved å appellere til andre flyktningorganisasjoner har det lyktes å få en ikke ubetydelig emigrasjon i gang. Eksempelvis nevner jeg at det i 1953 via
190 Den intergovernmentale komité i Genève til fremme av utvandring klarte å få 33 000 flyktninger til å utvandre.

Den tredje vei å løse flyktningenes problemer på er at de blir i de land de oppholder seg i og blir opptatt som borgere av dette. Men også denne løsning er
195 vanskelig å få realisert. I en del land skulle det synes å være lettere nå enn tidligere, fordi de økonomiske forhold har bedret seg og enkelte av de land, som har mange flyktninger, har full sysselsetting. Og likevel, hvor villig en regjering enn måtte være til å gi de fremmede hjemstavsrett og arbeidslov, så må en først og fremst ta hensyn til sine egne borgeres økonomiske interesser. Vi må se
200 virkeligheten i øynene: et lands innbyggere er vanligvis ikke særlig villige til å ta imot fremmede, og regjeringens politikk blir svært ofte bestemt av mangel på villighet hos de bevilgende myndigheter. Den økonomiske evne har heller ikke alltid vært stor. Det er så mange krav som idag har høyere prioritet. - En må ikke glemme at mange flyktninger befinner seg i land som selv har stor arbeidsløshet.
205

Alle disse vansker og mange, mange andre har Höykommissariatet støtt mot. Men utrettelig har det arbeidet mot dem. Dr. van Heuven Goedhart har lagt fram planer, og ble de forkastet, så har han lagt fram nye. Han har måttet slå av på kravene, men har ikke villet gi seg for noe iallfall er blitt godtatt. Og mye har
210 han også drevet igjennom. Jeg nevner som eksempel den plan han la fram for Den østerrikske regjering om å finne plass i jordbruket for flyktningene. Planen i sin endelige form var nok ikke så omfattende som Dr. Goedhart gjerne hadde villet ha den. Men den ble gjennomført og med meget godt resultat. Vi må nemlig ikke se bort fra at mange av flyktningene er dyktige mennesker.
215 Erfaringen synes å vise at de er arbeidsomme og flinkere til å spare enn andre. De begynner jo på bar bakke og skal skape seg en framtid for seg og sin familie. Det det gjelder for dem er å få hjelp til selvhjelp, og det viser seg at får de lån så er de flinkere til å betale tilbake enn mange andre som får bidrag i alle land, men tar imot det som en gave som de aldri tenker på å betale igjen.

220

Men det er ennå lenge igjen for alle flyktninger har fått denne sjansen. Ennå er det ca. 300 000 flyktninger i Europa, hvorav 70 000 lever i leirer. I China,

225 vesentlig i Shanghai, er det ca. 13 000 flyktninger av européisk opprinnelse som ingen livsmuligheter har der. Men under Höykommissariatets beskyttelse er det i og utenfor Europa tilsammen ca. 2,2 mill. mennesker.

230 Ti år er gått etter at krigen sluttet og leirene består ennå. Her finner vi gamle og syke og også de hvis yrke er av den art at det ikke er lett for dem å finne arbeid i fremmed land. Storparten av disse hører til de liberale erverv, blant dem mange intellektuelle. Det er mennesker som føler at de ikke har noe å se fram til og mange av dem har oppgitt alt håp om en lysere framtid.

235 Men i leirene er det også barn og ungdom som aldri har kjent noe annet hjem enn leirene, og ingen av dem, hverken de gamle eller de unge har noe hjemland som kan gi dem beskyttelse og hjelp. For leirene er oppløst, syke og gamle er sørget for, ungdom og barn fått en utdanning som kan gjøre dem dyktige til et framtidig yrke, er flyktningproblemet ikke løst.

240 Det er utført et stort arbeid for flyktningene innen leirene av tidligere organisasjoner, og Höykommissariatet har fortsatt dette. Det har også lyktes Höykommissæren å få enkelte land til å ta imot syke og gamle og yte dem hjelp. Det har vært tuberkulose, blinde og også gamle som har fått underhold og hjelp i andre land. Målet er å føre disse tilbake til et normalt liv.

245 Men det ser ut som om det varer lenge før vi når så langt. Jeg hørte nylig en skildring fra en flyktningleir. De fikk nok såpass mat flyktningene, at de levde. Men ellers? En grå håpløshet dag etter dag, dårlige boliger, mer enn dårlig med klær og renhold. Bare sitte der og vente og vente. På hva? På det de har oppgitt
250 håpet om skal komme. Hva betyr det da at noen barn blir tatt ut på sommerferie til andre land, når de må tilbake igjen til leiren.

255 Dette er vår tids Europa, der det ene land etter det annet roser seg av at nå har det skapt velferdsstaten.

Höykommissariatet har ikke midler nok til å hjelpe, private organisasjoners midler strekker ikke til. Höykommissæren har sagt uredde fra at redningen bare kan komme gjennom en felles handling og en økonomisk innsats av alle i fellesskap.

260 Det kan være de som mener at det å arbeide for flyktningene ikke er å arbeide

for fredens sak, skjönt jeg selv ikke har hørt det. Men det er å arbeide for fred, så visst som det å lege krigens sår er det, så visst som det å fremme
265 brorskapsfølelsen mellom menneskene er det. Det arbeidet lærer oss at den ulykkelige fremmede er en av våre; vi lærer å forstå at samkjenslen med mennesker også ut over landegrensene, det er det grunnlag en varig fred må bygge på.

270 Det er i dag mange som tar del i arbeidet for flyktningene. Og i dette arbeid inntar De forente nasjoners Höykommissariat for flyktninger den sentrale plass. Det er en institusjon, en organisasjon og har sine statutter som alle andre institusjoner. Men statutter er ikke liv. Livet gir menneskene. Og det er Dr. van Heuven Goedhart og hans medarbeidere som har skapt Höykommissariatet og
275 blåst liv i det, fordi de har forstått og fölt med de enkelte mennesker som flyktningene er, under stadig, intenst arbeid for å finne nye veier som kan føre fram.

Höykommissæren, Dr. van Heuven Goedhart har aldri gått trett av å si fra hva
280 han mener er rett. Det gör godt å vite at det finnes mennesker som tör tale Roma midt imot. Han og hans medarbeidere representerer verdens våkne samvittighet.

Det er derfor Det norske Stortings Nobelkomité i dyp takknemlighet og
285 beundring for Dem Dr. Goedhart og Deres medarbeidere har besluttet å gi Nobels fredspris til De forente nasjoners Höykommissariat for flyktninger.

Kilde

Les Prix Nobel en 1955, s. 57-64.

290

Emner

FN, Flyktninger, Folkeforbundet, Nobelpris, Nobels fredspris, Nobeltale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/verdens-vakne-samvittighet>

295

300